

DADES BIOGRÀFIQUES SOBRE JAUME GASSULL

per

Josep Guia

(UNIVERSITAT DE VALÈNCIA)

“Mirando estoy aquel poeta raro...”, deia Gil Polo sobre Jaume Gassull, en el seu *Canto de Turia* (1564), potser sense saber fins a quin punt podrien resultar encertades les seves paraules. Les dades biogràfiques conegudes de Jaume Gassull són escassíssimes i, en alguns punts, errades. Desconeixem el lloc (Nàpols o València) i les dates del seu naixement (*circa* 1455) i de la seva mort (*circa* 1515), així com si es va casar o va romandre fadrí. Hom ha repetit sovint, sense més indagació exitosa (tret de la correcció del nom del notari: “Eroles” en lloc de “Croles”), una notícia aportada en *Notas al “Canto de Turia”* (1778), per Francesc Cerdà i Rico, que també la tenia de segona mà: “Jaume Gazull, valenciano, fue hermano de Andrés y ambos hijos de Andrés Gazull y de Doña Juana Almenar (de noble familia de Valencia), según consta del testamento de éste, otorgado en la misma ciudad ante Juan Croles, en 21 de marzo de 1467, de que me ha comunicado noticia Ortiz”. Igualment, hom ha repetit, sense suport documental feiaent, seguint el que va escriure Salvador Guinot a *El poeta Jaime Gaçull* (1924), que el germà de Jaume Gassull, Andreu, havia estat secretari d’Alfons el Magnànim, deduïnt d’això que Andreu devia ser el germà gran –i tan gran, atès que el Magnànim va morir el 1458.

De fet, la mare de Jaume Gassull no es deia Joana sinó Isabel i el secretari del Magnànim fou son pare, Andreu Gassull, i no el seu germà, Andreu, que devia ser més jove que Jaume. Tenia, a més, dues germanes, de noms Beatriu, amb certesa, i Tecla, probablement.

En diversos documents notariais consta la condició de secretari del Magnànim d' Andreu Gassull i el nom de la seva muller. Així, en dos actes del notari Vicent Pedró, de l'any 1470, llegim : “vobis honorabili domne Ysabeli, uxori honorabilis Andree Gaçull, civis Valencie” i “vobis honorabili Andree Gaçull, secretario domini regis, civis Valencie, presenti, et honorabili domne Ysabeli, uxori vestri, absentis”,¹ mentre que, en un acte del notari Francesc Pintor, de 1472, figura: “Nos, Andreas Gaçull, consiliarius et secretarius serenissimi domini Aragonum regis, habitator civitatis Valencie, et Ysabel, eius uxor,...”.² Així mateix, en els notals del notari Lluís Collar corresponents a l'any 1477, consta: “In Dei nomine. Amen. Noverint universi quod ego, Ysabel Almenar, uxor magnifici Andree Gaçull [...]”.³

Aquest notari, Lluís Collar, devia ser amb qui Andreu Gassull i Isabel Almenar tractaven habitualment llurs afers —Vicent Pedró ja era mort el 10 de desembre de 1478—,⁴ ja que tots dos apareixen sovint al seu baldufari,⁵ a més del fet d'actuar Lluís Collar com a procurdor d' Andreu Gassull⁶ i de la seva muller, ja vídua.⁷ Així, tret d'errors o omissions, al baldufari de Lluís Collar, entre els anys 1472 i 1476, Andreu Gassull figura quinze vegades i Isabel Almenar, sis, cadascun mantenint els seus negocis particulars, contractant en dies diferents amb persones diferents, com correspon a la pràctica de partició de béns. Tanmateix, el 12 de desembre de 1476, tots dos coincideixen a cal notari, signant Andreu Gassull amb Jaume de Penyarroja uns capítols matrimonials i atorgant Isabel Almenar, al mateix Jaume de Penyarroja, una “addicio dotis”. La cosa és clara: Andreu i Isabel casaven una filla amb Jaume de Penyarroja. Efectivament, el 21 d'abril de

¹APPV, Protocols, núm. 25228, notari Vicent Pedró, 25 de maig i 27 d'agost de 1470.

²APPV, Protocols, núm. 22555, notari Francesc Pintor, 26 de febrer de 1472.

³APPV, Protocols, núm. 403, notari Lluís Collar, 7 de gener de 1477.

⁴APPV, Protocols, núm. 404, notari Lluís Collar, 10 de gener de 1478.

⁵APPV, Protocols, núm. 27796. Baldufari de Lluís Collar, entre els anys 1466 i 1510.

⁶APPV, Protocols, núm. 22551, notari Francesc Pintor, 15 d'octubre de 1477. Aquest és l'únic document on apareix Andreu Gassull esmentat com a “cavaller”.

⁷APPV, Protocols, núm. 1846, notari Francesc Pintor, 20 d'octubre de 1485. En aquest document, Isabel Almenar consta amb el nom d'Isabel Gaçull.

1477, apareix anotada, al baldufari de Lluís Collar, una venda que fa Andreu Gassull a Jaume de Penyarroja, amb l'època corresponent del segon al primer, i les còpies d'ambdós documents es conserven completes als notals corresponents, on Andreu Gassull esmenta la seva filla Beatriu, esposa de Jaume de Penyarroja.⁸

Durant els anys successius, Andreu Gassull i Isabel Almenar continuen usant, amb bastant assiduitat, els serveis del notari Lluís Collar, intervenint en actes relatius a l'administració i l'ampliació de llurs patrimonis respectius. Així, l'any 1477, Andreu Gassull apareix al baldufari tres vegades i Isabel Almenar, altres tres. L'any 1478, Andreu Gassull participa en onze actes (un dels quals, el 17 d'agost, és l'atorgament d'una procuració al seu fill Jaume, en la primera vegada que aquest hi apareix) i Isabel Almenar consta en quatre. L'any 1479, Andreu Gassull hi figura sis vegades (una de les quals, el 12 de maig, dictant testament) i Isabel Almenar, cinc (en una de les quals apareix ressenyada amb el cognom del marit: "Ysabel Gaçull", signant una època a la vila de Cullera, cosa que ja havia fet altres vegades). L'any 1480, Andreu Gassull desapareix completament del baldufari i s'hi incrementa notablement la presència de la seva muller, fins a catorze actes, entre els quals la realització d'un inventari, el 25 de gener, segurament, el corresponent als béns del marit, que devia haver-la nomenada marmessora i que probablement morí el dia anterior o pocs dies abans.

L'any 1481, Isabel Almenar apareix dues vegades, al baldufari, i el seu fill Jaume, altres dues. Durant els anys 1482-85, només hi figura Isabel Almenar, en divuit actes, sense que hi consti cap dels fills. L'any 1486, Isabel Almenar hi és consignada dues vegades (una de les quals, el 26 de novembre, testant) i, en aquest any, apareix per primera vegada el segon fill, Andreu, fent una procuració a un tal Bernat Ferrús. L'any 1487, només n'hi ha, de notícies sobre la família Gassull-Almenar, l'atorgament d'una procuració d'Isabel Almenar al seu fill Jaume, el 29 de gener. L'any 1488, cap referència. L'any 1489, en què Isabel Almenar hi figura vuit vegades, la veiem signant, el 13 de gener, uns capítols matrimonials amb Galvany Bou, per la qual cosa endevinem que hi casava una altra filla, la qual devia dir-se Tecla, perquè, el 12 de febrer d'aquell any, Tecla Gassull extén una "definició" a Isabel Almenar. D'altra banda, l'any 1501, trobem Jaume

⁸ APPV, Protocols, núm. 403, notari Lluís Collar, 21 d'abril de 1477.

Gassull i Galvany Bou, probables concunyats, actuant tots dos de testimonis en un acte notarial del notari Joan Munyós.⁹

Seguint amb el baldufari de Lluís Collar i pel que fa a la família Gassull-Almenar, durant els anys 1490 i 1491, només hi consta Isabel Almenar, en set ocasions. L'any 1492, Isabel Almenar hi figura altres set vegades i els seus fill, Jaume i Andreu, una i tres vegades, cadascun; per cert, que un dels actes és una donació d'Isabel Almenar a Andreu i, en l'acte següent del mateix dia (21 de juliol), Andreu apareix signant, en la part habitualment ocupada pel nuvi, uns capítols matrimonials amb Violant Sarçola, probablement vídua. Per ara, però, no podem saber del cert si Andreu es va casar amb una filla de Violant Sarçola o amb ella mateixa, encara que a favor d'aquesta darrera opció es troba el fet que, els anys 1501 i 1505, consten al baldufari dos actes protagonitzats per Violant Gassull, la qual podria ser Violant Sarçola amb el cognom del marit.

L'any 1493, Isabel Almenar hi apareix documentada sis vegades (dues de les quals són atorgaments de procuració a Joan d'Eroles, el notari del testament de l'any 1467) i Andreu Gassull, dues. L'any 1494, una de les quatre intervencions d'Isabel Almenar, la del 22 de gener, és un nou atorgament de procuració al seu fill Jaume. L'any 1495, només n'hi ha una presència d'Isabel Almenar i dues d'Andreu. L'any 1496, Isabel Almenar hi consta sis vegades (una de les quals, realitzant un inventari, com a marmessora testamentària o hereva d'algú) i Andreu, dues. Durant els anys 1497-99, Isabel Almenar hi apareix una sola vegada i el seu fill Andreu, set. L'any 1500, Jaume Gassull torna a actuar una vegada i Andreu, tres. Cada germà contracta amb persones amb les quals ja havia tingut relació la mare, la qual havia atorgat procuracions a Jaume (29 de gener de 1487 i 22 de gener de 1494), però no ens consta que també ho hagués fet a Andreu.

Que Jaume era el més gran dels dos germans és pot ben deduir pel fet de les dates de llurs respectives entrades en escena, a cal notari: Jaume ja hi és documentat en vida del pare, el 17 d'agost de 1478, quan aquest el nomena procurador seu, i Andreu no hi apareix fins al 26 de novembre del 1486, a més del fet que sigui Jaume el procurador del pare, primer, i de la mare,

⁹ APPV, Protocols, núm. 15779, notari Joan Munyós, 12 de gener de 1501. En un altre acte del mateix dia, torna a fer de testimoni "Jacobus Gaçull, miles", el qual figura de nou, en aquest protocols, cobrant uns censals i fent un carregament de deute, en sengles actes del 29 d'octubre de 1501.

després. Tanmateix, s'hi observa que, de més en més, el germà menut, casat, anirà agafant més protagonisme en els negocis —si més no, en els substanciats la notaria de Lluís Collar— que no el germà major. Fins avui, la data documental més endarrerida que es coneixia de Jaume Gassull era la del 28 de juny del 1487, quan la ciutat el nomenà, entre altres cavallers, per a tenir cura de la porta de Quart, davant el perill de contagi de pesta (Guinot, 1924: 5-6). Aquesta encomanda se li torna a fer en la pesta de 1507, però no en la de 1515 (Guinot, 1924: 10). En un document de 1495, Jaume Gassull, cavaller, i Andreu Castellano, mercader, reconeixen deure a Gaspar Castellví 450 lliures per 300 lliures de safrà que aquest els havia lliurat (Guiral-Hadziiossif, 1989: 422, n. 107).

En les fitxes de l'investigador Lluís Cerveró, dipositades a l'ARV, n'hi ha una on es reproduïx part d'un document, sense indicar-ne el notari, en què Jaume Gassull, en raó d'una de les procuracions que hem vist adés, actua com a procurador de sa mare, el 19 de maig de 1506: "Sia a tots cosa manifesta que jo, en Jaume Gaçull, cavaller, habitador de la ciutat de València, en nom e axí com a procurador de la magnífica na Ysabel Gaçull, muller que fonch del magnífich mossèn Andreu Gaçull, quondam secretari del rey nostre senyor, pare e mare meus, segons que de la dita procura constat ab carta rebuda per lo discret en Lluís Collar, notari, a 29 de janer 1487, regonech a vosaltres, honorables justícia, jurats, prohòmens e universitat de la vila de Borriana (...) me haveu pagat tots aquells LX sous per interessos de censals...". Així, doncs, el maig de 1506, Isabel Almenar encara vivia, la qual cosa s'adiu amb les dades del baldufari de Lluís Collar, on la veiem fent un nou testament, el 10 de gener de 1504, i atorgant una procuració, a un tal Pere Just, el 15 de setembre de 1506. Probablement, va morir el mes d'agost de 1508, perquè durant els dies 1, 2 i 4 de setembre, Andreu Almenar (*sic*) realitza un inventari, que devia ser bastant llarg. Cal pensar, doncs, que aquest Andreu Almenar no era altre que el fill segon d'Isabel Almenar, en funcions de marmessor del béns de sa mare i, pel canvi de cognoms, probablement hereu. D'altra banda, si Jaume havia estat l'hereu del pare, no té res d'estrany que Andreu ho fos de la mare, adoptant el cognom d'aquesta, amb el patrimoni ensems. El 8 de novembre de 1509, Andreu Gassull atorga una procuració a Pere Just, el darrer procurador nomenat per sa mare, el qual acte podria ser la retaficació de la procuració de la difunta, feta pel seu marmessor i/o hereu. D'aquest Andreu Gassull se sap, a més,

que va ocupar diversos càrrecs ciutadans: membre de la comissió de dotze justícies (sis generosos i sis ciutadans) que es formà, el 7 de setembre de 1503, “per lo desbarat que els moros havien fet en la vila de Cullera”; justícia criminal, l’any 1517; jurat per l’estament dels ciutadans, els anys 1512 i 1520.¹⁰

Tornant als protocols de l’any 1470 del notari Vicent Pedró, on ja havíem anotat la presència del matrimoni format per Andreu Gassull i Isabel Almenar, trobem una nova dada important: Andreu Gassull havia estat casat abans i tenia, d’aquell primer enllaç, una filla. En efecte, el 3 de setembre de 1470, el notari alça acta de la concòrdia matrimonial establerta entre Guillem Ramon Cifré, en nom del nuvi Lluís Granollers, cunyat seu, ciutadà de València, d’una part, i “Andreas Gaçull, serenissimi domini regis secretarius, civis Valencie, (...) in nomine proprio et tanquam pater et legitimus administrator honorabilis Yolantis, domicelle, filie nostre et honorabilis domne [en blanc], uxoris quondam in primis nubciis nostre”, d’altra part.¹¹ Pocs dies després, en l’acte on es recullen els compromisos entre sogre i gendre relatiu al dot i el creix (30.000 i 1.000 sous, respectivament), ens assabentem que la primera esposa d’Andreu Gassull es deia Aldonça i que Violant n’era l’hereva,¹² de la qual cosa podríem deduir que possiblement era filla única. Si la donzella tenia, en casar-se, al voltant de vint anys, posem per cas, hauria d’haver nascut cap al 1450, de manera que el segon casament de son pare amb Isabel Almenar devia ser posterior a aquest any. Però recordem que, entre els fills del segon matrimoni, Beatriu ja es casa l’any 1477 i Jaume és nomenat procurador de son pare el 1478. Quan i on es va casar Andreu Gassull amb Isabel Almenar? A Nàpols, quan encara vivia el Magnànim, o quan tornà a València, després de la mort del rei (1458)?

Als documents creuats entre Andreu Gassull i el seu gendre Lluís Granollers, especificant les diferents partides i conceptes per al pagament/cobrament del dot, Andreu Gassull fa una transposició de deute, pendent encara del dot que ell hauria d’haver rebut del matrimoni amb la seva primera muller, per la qual cosa ens assabentem de la data d’aquell acord matrimonial, el 24 de març de 1449, i del nom del primer sogre d’Andreu

¹⁰ Carreres (1935: 730, 759, 774 i 784)-

¹¹ APPV, protocols, núm. 25228, notari Vicent Pedró, 3 de setembre de 1470.

¹² APPV, Protocols, núm. 25228, notari Vicent Pedró, 13 de setembre de 1470.

Gassull, Daniel Barceló.¹³ I de qui era el notari que en donà fe, Berenguer Cardona, als protocols del qual apareix, en efecte, el document de referència: “In Christi nomine, amen. Noverint universi quod ego Daniel Barceló, civis Valencie, scienter collocando Aldonciam filiam meam et domne Francisce uxori mei legitime, vobis civis honorabili Andrea Gaçull, secretario domini regis, dono... vobis... per dotem suam...”,¹⁴ seguit de l'època corresponent, signada per Gabriel Gassull, com a procurador del seu germà Andreu¹⁵.

D'altra banda, d'Andreu Gassull sabem que, l'any 1432, ja actuava com a escrivà del rei,¹⁶ que possiblement era un dels servidors més antics de la cancelleria;¹⁷ que, el 6 de març de 1437, era lloctinent del tresorer general i el rei li va concedir 4000 sous carregats sobre les rendes de la Batllia general, amb la condició de no cobrar cap altra renda del regne;¹⁸ que fou ascendit a secretari el 1445 o 1446;¹⁹ que, potser a causa del seu nomenament com a

¹³ APPV, Protocols, núm. 25228, notari Vicent Pedró, 28 de novembre de 1470. El mercader valencià Daniel Barceló, propietari d'una nau grossa, construïda a Vinaròs, l'any 1430 (Guiral-Hadziiossif, 1989: 215), va rebre diversos i importants encàrrecs de la cancelleria reial, com ara l'administració de la venda del blat, l'any 1432, tramés de Sicília a València (Guiral-Hadziiossif, 1989: 360) o, en relació a les necessitats de les campanyes militars del Magnànim a Itàlia, el reclutament de galiots i la compra de fulla de ferro negre de Frandes per a llurs cuirasses, l'any 1436 (Madurell, 1963: 20, n. 41), o l'actuació com a taulatger de la Batllia general en els préstecs que la ciutat de València atorgà al rei, garantint el pagament dels interessos del que es concedí de 13 de juliol de 1437 i rebent-ne l'import del de 24 de març de 1441, o la intervenció directa com a prestamista del rei, extenent-li lletres de canvi, que foren acceptades per València, els anys 1445 i 1446 (Sevillano, 1951; Küchler, 1997).

¹⁴ ARV. Protocols, núm. 487, notari Berenguer Cardona, 24 de març de 1449.

¹⁵ ARV. Protocols, núm. 487, notari Berenguer Cardona, 24 de març de 1449. Aquest Gabriel, oncle de Jaume Gassull, podria ser el mateix que figura com a testimoni en un document autoritzar per Vicent Pedró, el 9 de maig de 1470, amb la postil·la d'habitador de la vila de Morella, la qual cosa concorda amb el que diu Salvador Guinot (1924: 3): “nuestro muy estimado amigo el Arcipreste de San Mateo, Dom Manuel Betí, infatigable investigador de la historia del Maestrazgo, posee copia de documentos notariales que acreditan que la familia Gaçull es oriunda de nuestra tierra montañesa, en donde nació el padre del poeta”.

¹⁶ Ryder (1987: 258, n. 19) diu, seguint J. Ametller, que Andreu Gassull estava adscrit, l'any 1432, a les guarnicions de la costa genovesa, on era responsable de la venda de cereals del rei. L'any 1438, habitant a Gaeta i encara “scriptor domini regis”, atorga una procuració a Antoni Cases, mercader de Barcelona (Madurell, 1963: doc. 142).

¹⁷ Ryder (1987: 258) ho dedueix del fet que el protonotari Ferrer Ram va deixar Andreu Gassull com a regent de la seva oficina, entre novembre de 1444 i agost de 1445, tot i ser encara només que escrivà.

¹⁸ Cruselles (1989: 98).

¹⁹ Ryder (1987: 272, n. 107).

secretari, el Magnànim li va concedir els censals carregats sobre el “quart del moll” de Morella, a la qual cosa s’oposaren, inútilment, el mestre racional i el batlle general;²⁰ que viatjà sovint per negociar assumptes del rei,²¹ que el rei li va concedir, l’any 1451, probablement a la mort d’Antoni Gassull,²² el càrrec de segon escrivà ordinari de l’ofici del racional del Regne de València, que va posseir fins a l’any 1478 i on no va ser substituït per cap dels seus fills.²³ Podem conjecturar, doncs, que Andreu Gassull devia nèixer durant els primers anys del segle, probablement al Maestrat. Quant al lloc dels casaments i del naixement dels fills, potser els valencians residents a la cort de Nàpols tenien la muller i la família a València, i ells les visitaven de tant en tant. És la hipòtesi més plausible, tal com ho va fer el mateix rei (sense viatge de tornada, en aquest cas).

* * *

A la vista de la documentació aportada, un lector valencià de l’any 1475, que llegís aquell primer incunable de *Les obres o trobes davall scrites, les quals tracten de lahors de la sacratíssima Verge Maria* (1474), on es recullen les composicions del certamen marià convocat pel virrei Lluís Despuig, en arribar a la “Resposta de Gaçull, en lahor de la Verge Maria, tirant a la joia”, segur que pensava, si no és que ho sabia, que el tal “Gaçull” era aquell prohóm conegut a la València de l’època, que havia estat secretari del Magnànim. En aquella festa social, on tanta gent (nobles, cavallers, canonges, notaris, metges, menestrals, escrivans...) es va posar, de cop i

²⁰ Cruselles (1989: 98, 130-132; docs. 63, 65, 66, 67, 68, 69 i 71).

²¹ Ryder (1987: 258, n. 20; 273, n. 117) anota viatges a Florència (1436, 1443), Milà (1438) i Roma (1443, 1447, 1451, 1452).

²² Des de l’any 1435, si abans no, el segon escrivà ordinari del racionalat del regne de València era Antoni Gassull, oficial de la tresoreria reial, resident a Itàlia. Probablement, Andreu Gassull n’era fill (Cruselles, 1989: 127-130; 143, n. 174).

²³ El 21 de febrer de 1451, Alfons el Magnànim ordenà al mestre racional del Regne de València, Lluís de Vich, que admetés Andreu Gassull, secretari seu i lloctinent del tresorer general, com a escrivà ordinari del racionalat, en contra de la pràctica acordada de promoció dels que ja hi treballaven. Posteriorment, durant els darrers temps de Joan Sense Fe, seguint les directrius de l’infant Ferran, rei consort de Castella, Andreu Gassull va arrendar l’esmentada escrivania a Joan Riba, privat de Ferran, el qual passà a ser-ne titular quan Gassull hi renuncià finalment, el 27 de febrer de 1478 (Cruselles, 1989: 109; 138-139; 145, n. 177; 153; docs. 82, 85, 196, 201, 202, 203 i 271).

volta, a fer versos —o a trobar algú que els hi fes—, per tal de participar i lluir-se en l'acte, és raonable pensar en la presència del Gassull pare, abans que no en cap dels Gassulls fills, els quals no començaren a sonar en societat fins a la dècada dels vuitanta i, l'any 1474, potser no havien fet ni els vint anys. D'altra banda, hi havia diversos "concurants" d'edat avançada, a la ratlla de la setantena, com ara el prevere Joan de Nàjera, el notari Berenguer Cardona o el metge Jaume Roig. El sintagma "de Gaçull" no podia tenir, en el moment del certamen i de la seva publicació, altre referent que l'Andreu Gassull pare. I podríem entendre que el fet d'haver-hi estat presentat només pel cognom es devia a la circumstància que es tractava d'un personatge suficientment conegut, encara que algú podria objectar-hi que, si fos el pare, a la rúbrica hauria d'haver figurat la seva condició d'antic secretari del rei Alfons.²⁴ Enfront d'aquesta objecció, però, hom podria posar-ne una altra semblant i de signe contrari: com que el Gassull conegut era el pare, si l'espòrdic poeta hagués estat algun dels fills, és aleshores quan realment s'hi hagués fet necessària una anotació clarificadora, de l'estil de "menor de dies", si més no, com la que ens hi diferencia, al mateix incunable, el "Joan Verdansa, notari" d'un altre "Joan Verdansa, menor de dies", probablement fill del primer.

De tota manera, no cal fer gaire cabal amb la qüestió de les rúbriques introductòries de les composicions del certamen, que són molt desiguals i poc sistemàtiques quant a tractaments i ordenació. Així, per exemple, "mestre Alcanyís, mestre en medicina" figura en el lloc sis, mentre que "mestre Jacme Roig, mestre en medicina" apareix en el trenta-vuit, tots dos tirant a la joia, amb tot d'altra gent entre mig; el preàmbul, "dreçat al spectable senyor frare Luís Despuig, mestre de Muntesa e Visrey en lo Regne de València" per mossèn Bernat Fenollar, apareix en tercer lloc, després de les

²⁴ Potser la pomposa expressió que hem llegit de "consiliarius et secretarius serenissimi domini Aragonum regis" (notari Francesc Pintor, any 1472) semblava molt important a la València que s'enyorava de l'espendor curial del temps del Magnànim, però no ho devia ser tant, a la cort napolitana, on arribà a haver "un número sin precedente de oficiales que llevaban el título de secretarios [que] adquirieron el poder de escribir cartas relativas a ingresos, cargos, derechos de regalía; y frecuentemente se ponía al descubierto que una carta escrita por un secretario estaba en conflicto con la escrita por otro. Para remediar este estado de cosas, Alfonso se vió obligado, en 1452, a promulgar un edicto prohibiendo el sellado de ninguna carta de gracia o favor a no ser que hubiera sido llevado a cabo por uno de los cuatro siguientes secretarios, Fonolleda, Olzina, Valls y Mateu Joan. En la práctica, había dividido así a los secretarios en dos categorías, la más numerosa de las cuales estaba comprendida en realidad por burócratas glorificados" (Ryder, 1987: 273).

composicions del “noble don Jordi Sentelles” i de “mstre Corella”, tots dos optant també al guardó; “Joan de Nàgera, prevere” figura al lloc set i “Joan Vidal, prevere de la Seu de València”, al lloc darrer; els dos poetes que hi consten amb l’ofici de “scrivent” ocupen els llocs vint i trenta-dos; les composicions que no concursen, dites “a la honor”, també apareixen esparses; etc. No es pot dir, doncs, que les rúbriques vagin col·locades de major a menor dignitat, ni de major a menor edat, ni agrupades sistemàticament per condicions estamentals o d’ofici, tot i que n’hi ha alguns agrupaments, com ara el dels notaris, que hi van tots junts, o el d’alguns cavallers, concentrats a l’inici.

Quant als tractaments, tampoc no s’hi veu cap criteri estable, a l’incunable: de les dues rúbriques on figura “mossèn Francesc de Castellví”, només a la segona afegeix l’aclariment de “cavaller”, mentre que el cavaller Francesc Barceló apareix com a “mossèn Barceló, cavaller”, en les seves dues rúbriques, però sense el nom; Corella era cavaller, però només hi consta, també sense el nom, com a mestre, no especificant de què; un desconegut “mestre Pere Bell” —amb nom i cognom, doncs, en aquest cas— figura al penúltim lloc i no sabem si també devia ser mestre en teologia, ja que de tots els mestres s’hi diu de què ho eren (de medicina, argenter, d’escriure...), excepte de “mestre Corella”, de “mestre Martí Enyego, canonge de la Seu”, que és citat al text que precedeix la “Sentència” i que també, com Corella, era mestre en teologia, i de “mestre Pere Bell”, que l’he trobat atestat com a mestre en arts, resident a València;²⁵ de dos intervinents, s’hi fa constar que són de Xàtiva, però no figuren les procedències no valencianes d’alguns altres (de Barcelona o Lleida); l’ús de l’article personal “en” sembla absolutament arbitrari, ja que uns notaris el duen i altres no, l’estudiant el duu i altres participants, ja graduats, no; etc. Així, doncs, podríem deduir que els tretze poetes que figuren desproveïts de cap indicació d’ofici, benefici o procedència, o bé eren molt coneguts, o bé eren molt joves, o bé no tenien cap ofici ni benefici que donés lloc a alguna de les marques personals habituals (“mossèn”, “cavaller” o “prevere”, “mestre”, “notari”, “scrivent”...), decantant-nos per una o altra opció a partir de les dades biogràfiques conegudes, més aviat minses, d’aquests tretze participants, els quals són, per ordre d’aparició: Arcís Vinyoles, Sobrevero, Lançol, Genís

²⁵ APPV, Protocols, núm. 25229, notari Vicent Pedró, 6 de setembre de 1471.

Fira, Miquelot Pérez, en Luís Català, Berthomeu Dimas, Vilalba, Gaçull, en Bernat Deçpuig, Joaquim Monçó, Francesc de Sant Ramon i en Matheu Esteve. Observem que n'hi ha tres amb la partícula de tractament "en" (que podríem passar al grup dels que duen marques de distinció) i n'hi ha quatre que són presentats només pel cognom: Sobrevero, Linçol, Vilalba i Gaçull. Tenien alguna cosa en comú?

Deixades a banda les anteriors consideracions, ha estat gràcies a la recerca arxivística que hem pogut conjeturar, per la freqüència de les referències documentals i per les edats i la presència social d'uns i altres, que el Gassull que s'esmenta a l'edició del certamen era l'Andreu Gassull, pare, i no pas cap dels fills, Jaume o Andreu, encara massa joves i desconeguts. Si hagués estat un d'aquests, en lloc de l'expressió sumària: "Resposta de Gaçull...", potser ens hi haguéssim trobat amb algun tipus d'especificació diferenciadora entre els germans, com de fet se'n troba una als versos de *Lo somni de Joan Joan*, de l'any 1496, on, en explicar qui eren els membres de la tertúlia masculina que malparlava de les dones, una d'aquestes, després d'esmentar Fenollar, Joan Moreno i Portell, diu: "i un Gaçull, / lo viscaí que té l'un ull / desconcertat", que és com si hagués dit: aquell dels dos germans Gassull que és guenyo. Si bé ho mirem, doncs, no és raonable pensar que, l'any 1474, en dir "Gaçull" hom entengués que fos Jaume, per molt que, segles a venir, sense filar gaire prim en les dades contextuals ni en el risc de fer corriments de vint o trenta anys amunt o avall, resultés més còmode realitzar aquesta atribució, d'acord amb una certa "lògica literària", certament qüestionable. Així, doncs, abans de celebrar alguns aniversaris o de fer segons quines atribucions, caldrà cercar més documentació sobre fets i persones de la València del segle XV i, particularment, sobre la dècada 1470-80, si volem conèixer millor la circumstància i els protagonistes que van fer possible i van participar en aquell certamen marià, amb què se celebrava i s'inaugurava la nova tècnica de la impremta.

REFERÈNCIES*

- APPV: Arxiu de Protocols del Patriarca de València.
 ARV: Arxiu del Regne de València.
 CANTAVELLA, R.& S. JÀFER eds. (1989): *Jaume Gassull, Obra religiosa*. València: Edicions Alfons el Magnànim.
 CARRERES, S. ed (1935): *Libre de memòries de diversos sucesos e fets memorables e de coses senyalades de la Ciutat e Regne de València 1308-1644*. València: Acció Bibliogràfica Valenciana.
 CERDÀ I RICO, F. (1778): *Notas al "Canto de Turia" o noticias históricas de algunos poetas y escritores del Reino de Valencia*. Madrid: Imprenta de Don Antonio de Sancha (Edició facsímil de la llibreria París – València, 1979).
 CRUSELLES, E. (1989): *El Maestre Racional*, València, Edicions Alfons el Magnànim.
 FERRANDO, A. (1983): *Els certàmens poètics valencians*. València: Institució a Alfons el Magnànim.
 GIL POLO, G. (1564): "*Canto de Turia*", dins *La Diana enamorada. Cinco libros que prosiguen los VII de Jorge de Montemayo*. Madrid: Imprenta de Don Antonio de Sancha, 1778 (Edició facsímil de la llibreria París – València, 1979).
 GUINOT, S. (1924): *El poeta Jaime Gaçull*. Castelló: Est. tip. de hijo de J. Armengot.
 GUIRAL – HADZIIOSSEF, J. (1989): *Valencia, puerto mediterráneo en el siglo XV (1410-1525)*. València: Edicions Alfons el Magnànim (traducció de la primera edició, francesa, de Publications de la Sorbonne, 1986).
 KÜCHLER, W. (1997): *Les finances de la Corona d'Aragó al segle XV (regnats d'Alfons V i Joan II)*. València: Edicions Alfons el Magnànim (traducció de la primera edició, alemanya, alemanya, d'Aschendorff Verlag, 1983).
 MADURELL, J. M. (1963): *Mensajeros barceloneses en la corte de Nápoles de Alfonso V de Aragón (1435-1458)*. Barcelona: CSIC.

---

*Agraesc les observacions fetes al text pels doctors Vicent Pons i Ferran Garcia-Oliver, professors de la Universitat de València, i per mossèn Josep Martínez, rector de Faura i Benifairó.

- PALACIOS, J. ed. (1974): *Poemes satírics del segle XV, II. Lo somni de Joan Joan*. València: Artes Gráficas Soler.
- RIQUER, M. de (1964): *Història de la Literatura Catalana*, v. 3. Barcelona: Ariel.
- RYDER, A. (1987): *El Reino de Nápoles en la época de Alfonso el Magnánimo*. València: Edicions Alfons el Magnànim (traducció de la primera edició, anglesa, d'Oxford University Press, 1976).
- SANCHIS GUARNER, M. ed. (1974): *Les trobes en lahors de la Verge Maria*. València: Artes Gráficas Soler.
- SEVILLANO, F. (1951): *Préstamos de la Ciudad de Valencia a los reyes Alfonso V y Juan II (1426-1472)*. València. Institució Alfons el Magnànim.